

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Факультет суспільних наук
Кафедра філософії

Навчально-методична серія
«КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ»

Анжеліка Дербак

ПРАКТИЧНА ТА КОМУНІКАТИВНА
ФІЛОСОФІЯ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
(для здобувачів другого (магістерського) рівня за спеціальністю
033 «Філософія»)

Ужгород – 2023

Дербак А. Практична та комунікативна філософія: навчально-методичні рекомендації (для здобувачів другого (магістерського) рівня за спеціальністю 033 «Філософія») / Анжеліка Дербак; Навчально-методична серія «КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ»; [Ужгород. нац. ун-т; Ф-т сусп. наук; каф. філософії]. Ужгород. 2023. 23 с.

Розробники:

Дербак Анжеліка Петрівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії факультету суспільних наук УжНУ.

Рецензенти:

Шандра Богдана Богданівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри філософії факультету суспільних наук УжНУ.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри філософії факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 12 від 28 червня 2023 року.

Схвалено методичною комісією факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 8 від 29 червня 2023 року.

Навчально-методична серія «КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ»

(створена рішенням кафедри філософії факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 1 від 17 вересня 2015 року)

ЗМІСТ

МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	9
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	11
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	16
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	18
МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ.....	20
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	22

МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета і завдання. Метою вивчення навчальної дисципліни «**Практична та комунікативна філософія**» (ОК.1.2.4) є формування цілісної картини розвитку світової філософії, зокрема розуміння місця і ролі практичної комунікативної філософії серед розмаїття філософських течій і напрямків ХХ – ХХІ ст.. Визначення кола етичних проблем, які залишаються відкритими для сучасного суспільства та можливих шляхів їх вирішення.

Основними завданнями є:

- сформувати у здобувачів розуміння місця практичної комунікативної філософії в системі філософського знання; ознайомити з категоріальним апаратом, продемонструвати зв'язок з попередніми філософськими вченнями;
- визначити сферу наукових інтересів даного філософського напрямку;
- розкрити сутнісні риси практичної комунікативної філософії;
- з'ясувати проблемні питання та визначити можливі шляхи їх вирішення.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню в здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні:

ЗК 1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 3. Вміння виявляти, окреслювати та вирішувати проблеми, що передбачає здатність як до нестандартного розв'язання задач, так і до розв'язання нетипових задач.

ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 7. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/ видів економічної діяльності).

ЗК 11. Здатність до міжособистісної комунікації, емоційної стабільності, а також вміння долати комунікаційні напруження та конфліктні ситуації.

Спеціальні:

ФК 2. Усвідомлення зв'язків філософської спеціалізації з іншими інтелектуальними практиками..

ФК 8. Здатність здійснювати аналіз і оцінку соціальних, політичних, економічних та культурних процесів із застосуванням фахових знань.

ФК 12. Здатність бути активним учасником фахової комунікації, будувати аргументи, відстоювати власну позицію.

Здобувачі повинні :

- **знати** зміст основних тем, представників комунікативної філософії, їх праці, основні поняття, нові підходи до розуміння суспільства та суті і ролі комунікації;
- **розуміти** зміст основних понять, принципів і засад комунікативної філософії, її місце в системі філософського знання, історичний зв'язок з іншими філософськими концепціями;
- **вміти** застосовувати принципи аргументованого дискурсу для відстоювання власних позицій, здійснювати аналіз проблем сучасного суспільства та викликів, що постають перед людством, шукати і пропонувати шляхи для їх вирішення.

ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	1-й (магістр)	1-й (магістр)
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 4	1-й	1-й
	Лекції:	
	24 год.	12 год.
	Практичні (семінарські):	
	24 год.	год.
Вид підсумкового контролю: екзамен	Лабораторні:	
	0 год.	год.
Форма підсумкового контролю: усна або письмова	Самостійна робота:	
	72 год.	108 год.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	Усього	У тому числі				
		лекції	практичні	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Модуль 1						
Тема 1. Теоретичні витоки практичної комунікативної філософії	13	4	4			5
Тема 2. Трансцендентальна прагматика	19	4	4			11
Тема 3. Дискурсивне обґрунтування норм	14	4	2			8
Тема 4. Соціальна теорія Ю.Габермаса	14	2	2			10
<i>Модульна контрольна робота</i>						
<i>Разом за модуль</i>	<i>60</i>	<i>14</i>	<i>12</i>			<i>34</i>
Модуль 2						
Тема 5. Етика і політика	15	2	4			9
Тема 6. Етика і економіка	15	2	2			11
Тема 7. Етика і екологія	14	2	2			10
Тема 8. Техніка: благо чи загроза для людини і світу?	16	4	4			8
<i>Модульна контрольна робота</i>						
<i>Разом за модуль</i>	<i>60</i>	<i>10</i>	<i>12</i>			<i>38</i>
<i>Разом</i>	<i>120</i>	<i>24</i>	<i>24</i>			<i>72</i>

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	У тому числі				
		лекції	практичні	лабораторні	індивідуальна робота	самотійна робота
Модуль 1						
Тема 1. Теоретичні витoki практичної комунікативної філософії	16	2				14
Тема 2. Трансцендентальна прагматика	16	2				14
Тема 3. Дискурсивне обґрунтування норм	15	1				14
Тема 4. Соціальна теорія Ю.Габермаса	15	1				14
<i>Модульна контрольна робота</i>						
<i>Разом за модуль</i>	62	6				56
Модуль 2						
Тема 5. Етика і політика	16	2				14
Тема 6. Етика і економіка	16	2				14
Тема 7. Етика і екологія	13	1				12
Тема 8. Техніка: благо чи загроза для людини і світу?	13	1				12
<i>Модульна контрольна робота</i>						
<i>Разом за модуль</i>	58	6				52
<i>Разом</i>	120	12				108

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1.

Основні ідеї практичної та комунікативної філософії

Тема 1. Теоретичні витoki практичної комунікативної філософії

Етика Арістотеля. Практична філософія І.Канта. Антропологія Л.Фейєрбаха. Семіотична філософія Ч.Пірса. Феноменологія Е.Гуссерля. Філософія існування М.Гайдегера, К.Ясперса та Ж.-П. Сартра. Філософія мови Л.Вітгенштейна. Герменевтика Гадамера.

«Парадокс раціоналізації М.Вебера та його розуміння цінностей. Критика раціональності засновниками Франкфуртської школи (М.Хоркхаймер, Т.Адорно).

Тема 2. Трансцендентальна прагматика

Криза релігійного та раціоналістичного світогляду. Модернізація суспільства – причина руйнації традиційних цінностей.

Етика відповідальності. Мовленнєво-комунікативна інтерсуб'єктивність. Комунікація – основа створення ціннісних нормативів. Поняття «трансцендентальної комунікації» О.Апеля та «ідеальної комунікації» Ю.Габермаса. Ідеальні умови комунікації (за Ю.Габермасом).

«Життєвий світ» у Е.Гуссерля та в комунікативній філософії. Дискурс. Аргументоване взаєморозуміння. Зріла особистість. Стан повноліття для суспільства.

Тема 3. Дискурсивне обґрунтування норм.

Поняття «норми»: прескриптивний та дескриптивний аспект. Співвідношення «внутрішнього» і «зовнішнього», належного та сущого. Принцип фаліблізму. Відношення людина – природа і людина – людина. Цілераціональна дія (праця) і комунікативна дія (інтеракція). *Homo sapiens* – практично-комунікативний розум. *Homo faber* – теоретично-технічний розум.

Дві форми раціональності. Умови остаточного обґрунтування істинності етичних норм. Перформативний та пропозиційний аспекти мовлення. Перформативні суперечності.

Принцип значущості норм Ю.Габермаса. Імператив етики відповідальності К.О.Апеля. Норми В.Кульмана.

Тема 4. Соціальна теорія Ю.Габермаса

Комунікація як особливий тип соціальної дії і рефлексивного відношення до соціальної реальності. Комунікативна дія, інструментальна дія і стратегічна дія. Аналіз соціальних теорій

М.Вебера, Дж.Г.Міда, Е.Дюркгейма, Т.Парсонса. Співвідношення системи й життєвого світу у архаїчному, традиційному і модерному суспільствах. Функціональний аспект комунікації в системній теорії Н.Лумана. Мова, влада і гроші – медіуми інтеракції, що забезпечують відтворення світу як системи. Стадії розвитку моральності за Л.Кольбергом; доконвенціональна, конвенціональна і постконвенціональна. Взаєморозуміння – особливість комунікативної дії. Ставлення до традицій і цінностей в універсалістській етиці. Консенсус - ідеальна модель комунікації. Неспростовна аргументація – основа для досягнення консенсусу.

Модуль 2.

Прикладні проблеми дискурсивної етики

Тема 5. Етика і політика

Політика і мораль. Право держави на насилля. Проблеми легітимації політичного ладу (від сакрального до цілераціонального). Інтерсуб'єктивний критерій моральної легітимації політики – універсальний громадський дискурс. Дискурс як спосіб врегулювання політичних конфліктів. Принцип ненасильства – основа консенсусу. Роль громадськості в модерному суспільстві.

Тема 6. Етика і економіка

П.Ульріх «Трансформація економічного розуму» - спроба відновити єдність економічної теорії та етики на основі мовно-прагматичного методу.

Економічні ідеї у контексті філософії моралі. Утилітаристська етика Спенсера і Дж.Мілля. Звільнення економічної теорії від моральних питань. Теорія консенсусу ефективності соціального ладу Дж.Бьюкенена. Концепція «якості життя». Позитивні і негативні риси капіталізму (за В.Гьосле). Економічна теорія К.Гоммана. Концепція соціально-економічної раціональності П.Ульріха. Соціально-відповідальне підприємництво (монологічний і діалогічний підхід).

Тема 7. Етика і екологія.

«Зверхність» людини по відношенню до природи. Метафізика екологічної кризи: природа і дух в філософії Ріттерської школи, голізм в філософії природи Мейер-Абіха. Асиметричність відношення людина – природа. Подолання антропоцентризму в етиці – шлях до збереження життя. Екологічна криза це криза яка насамперед загрожує людству.

Тема 8. Техніка: благо чи загроза для людини і світу?

Обговорення роботи В.Гьосле «Чому техніка стала філософською проблемою»

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Тема 1. Комунікативний поворот у філософії

1. Етика як теоретичне джерело комунікативної філософії
2. Поворот до людини у філософії XIX ст.
3. Лінгвістичні концепції у філософії XIX - XX ст.
4. «Парадокс раціоналізації» М.Вебера та його розуміння цінностей.
5. Критика раціональності засновниками Франкфуртської школи (М.Хоркхаймер, Т.Адорно).

Поняття: благо, категоричний імператив, антропологія, семіотика, екзистенціалізм, прагматика, філософія мови, герменевтика.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. Київ: Лібра, 1999.
2. Історія філософії: сучасні комунікативні вчення: навч.посібник / Ю.О.Шабанова, І.А.Яременко, Н.Ю.Тарасова. Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2012.
3. Ярошовець В.І. Історія філософії: від структуралізму до постмодернізму: Підручник. Київ: Знання України, 2004.

Тема 2. Трансцендентальна прагматика

1. Причини руйнації традиційних цінностей. Криза релігійного та раціоналістичного світогляду.
2. Комунікація – основа створення ціннісних нормативів.
3. Основні поняття етики відповідальності.
4. Ідеальні умови комунікації (за Ю.Габермасом).
5. Поняття «життєвий світ» у Е.Гуссерля та в комунікативній філософії.

Поняття: : комунікація, життєвий світ, трансцендентальна прагматика, дискурсивна етика, етика відповідальності, раціоналізація, дискурс, цілераціональність, інтерсуб'єктивність.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Апель К.-О. Вибрані статті. К.: Український філософський фонд, 1999.

2. Апелъ К.-О. Дискурс і відповідальність: проблема переходу до постконвенціональної моралі. Київ: Дух і Літера, 2009.
3. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. Київ: Лібра, 1999.
4. Історія філософії: сучасні комунікативні вчення: навч. посібник / Ю.О.Шабанова, І.А.Яременко, Н.Ю.Тарасова. – Д.: Національний гірничий університет, 2012.
5. Ярошовець В.І. Історія філософії: від структуралізму до постмодернізму: Підручник. Київ: Знання України, 2004.

Тема 3. Дискурсивне обґрунтування норм

1. Поняття «норми»: прескриптивний та дескриптивний аспект.
2. Форми раціональності: homo sapiens і homo faber.
3. Етика відповідальності О.Апеля.
4. Норми дискурсивної етики В.Кульмана.
5. Аналіз роботи К.-О.Апеля «Ситуація людини, як етична проблема» »

Поняття: норма, стратегічна раціональність, комунікативна раціональність, фалібілізм, інтеракція, реконструкція, перформативні висловлювання.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Апелъ К.-О. Вибрані статті. К.: Укрїнський філософський фонд, 1999.
2. Апелъ К.-О. Дискурс і відповідальність: проблема переходу до постконвенціональної моралі. Київ: Дух і Літера, 2009.
3. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. Київ: Лібра, 1999.
4. Історія філософії: сучасні комунікативні вчення: навч. посібник / Ю.О.Шабанова, І.А.Яременко, Н.Ю.Тарасова. Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2012.

Тема 4. Соціальна теорія Ю.Габермаса

1. Аналіз соціальних теорій М.Вебера, Дж.Г.Міда, Е.Дюркгейма, Т.Парсонса.
2. Співвідношення системи й життєвого світу у архаїчному, традиційному і модерному суспільствах.
3. Функціональний аспект комунікації в системній теорії Н.Лумана.
4. Стадії розвитку моральності за Л.Кольбергом; доконвенціональна, конвенціональна і постконвенціональна.

Поняття: комунікативна дія, інструментальна дія, стратегічна дія,

взаєморозуміння, традиції, цінності, консенсус.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Габермас Ю. Залучення іншого: Студії з політичної теорії / Пер. з нім. А.Дахнія. Львів: Астролябія, 2006.
2. Габермас Ю. Постметафізичне мислення / Пер.з нім. В.Купліна. Київ: Дух і літера, 2011.
3. Габермас Ю. Філософський дискурс Модерну. Київ: Четверта хвиля, 2001.
4. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. Київ: Лібра, 1999.
5. Історія філософії: сучасні комунікативні вчення: навч.посібник / Ю.О.Шабанова, І.А.Яременко, Н.Ю.Тарасова. Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2012.
6. Ярошовець В.І. Історія філософії: від структуралізму до постмодернізму: Підручник. Київ: Знання України, 2004.

Тема 5. Етика і політика

1. Політика і мораль – дві форми суспільної свідомості.
2. Співвідношення правових і моральних норм.
3. Дискурс як спосіб врегулювання політичних конфліктів.
4. Роль громадськості в модерному суспільстві.

Поняття: держава, влада, правова норма, моральна норма, легітимація, громадський дискурс, консенсус, модерне суспільство.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Габермас Ю. Залучення іншого: Студії з політичної теорії / Пер. з нім. А.Дахнія. Львів: Астролябія, 2006.
2. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. К.: Лібра, 2003. с.
3. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. Київ: Лібра, 1999.
4. Луман Н. Поняття цілі і системна раціональність: щодо функції цілей у соціальних системах/ Ніклас Луман (пер. з нім. М.Бойченко, В.Кебуладзе). Київ: Дух і літера, 2011. 336с.

Тема 6. Етика і економіка

1. Утилітаристські концепції моралі.

2. Економіка і мораль
3. Позитивні і негативні риси капіталізму (на основі праці В.Гьосле «Спроба етичної оцінки капіталізму»)
4. Соціально-відповідальне підприємництво: реальність і перспективи.
5. Глобалізація як нова економічна реальність.

Поняття: економічний розум, утилітаризм, прагматизм, якість життя, соціально-економічна раціональність, соціально-відповідальне підприємництво, глобалізація.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Апелъ К.-О. Вибрані статті. Київ: Український філософський фонд, 1999.
2. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. Київ: Лібра, 2003.
3. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. Київ: Лібра, 1999.
4. Бистрицький Є., Зимовець Р., Пролесєв С. Комунікація і культура в глобальному світі. Київ: Дух і Літера, 2020.

Тема 7. Етика і екологія

1. Взаємовідношення людини і природи з точки зору комунікативної етики.
2. Відповідальність людини за екологічні катастрофи.
3. Роль дискурсу у вирішенні екологічних проблем.
4. К.-О. Апелъ. «Екологічна криза як виклик дискурсивній етиці» (аналіз роботи).

Поняття: природа, дух, екологічна криза, антропоцентризм, людська діяльність.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. Київ: Лібра, 2003.
2. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. Київ: Лібра, 1999.

Тема 8. Техніка: благо чи загроза для людини і світу?

1. Поняття «техніка» і «технічний прогрес», їх значення для людства.
2. Інформаційне суспільство і етичні проблеми, що виникають з його розвитком.
3. Штучний інтелект – нова форма розвитку духу? (Міркування «за» і «проти»)
4. Проблеми технічного розвитку в практичній комунікативній філософії.

Поняття: техніка, технічний прогрес, інформація, інформаційне

суспільство, діджиталізація, штучний інтелект, роботизація, трансформація суспільного життя.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. Київ: Лібра, 2003.
2. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. Київ: Лібра, 1999.
3. Йонас Г. Принцип відповідальності: У пошуках етики для технологічної цивілізації. Київ: Лібра, 2001.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Структура навчального процесу включає в себе аудиторну та самостійну роботу здобувача. Самостійна робота передбачає засвоєння здобувачем навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача. Зміст самостійної роботи з предмету «Практична та комунікативна філософія» визначається типовою навчальною програмою дисципліни та методичними рекомендаціями викладача.

Самостійна робота здобувачів над навчальним матеріалом програми курсу, має на меті сформувати вміння самостійно працювати над рекомендованою літературою, знаходити нову інформацію, застосовувати набуті знання для вирішення практичних завдань, аналізувати першоджерела, виявляти проблемні питання та шукати відповіді на них.

До основних видів позааудиторної самостійної роботи студентів належить виконання наступних видів робіт:

- 1) підготовка есе та рефератів із заданих тем;
- 2) опрацювання філософських праць;
- 3) підготовка презентацій на задану тему.

Виконання самостійної роботи дозволить здобувачам:

- глибше зрозуміти питання, які включені до програми курсу;
- виокремити ключові проблеми навчального матеріалу, що виносяться на самостійну роботу та опрацювати їх.

У процесі самостійної роботи студенти мають оволодіти вміннями та навичками:

- організації самостійної навчальної діяльності;
  - роботи з довідковою та науковою літературою;
- аналізу філософських праць.

Теми рефератів та презентацій.

1. Теоретичні витoki практичної комунікативної філософії.
2. «Життєвий світ» - сутність та інтерпретації поняття.
3. Аналітична філософія – передумова виникнення практичної комунікативної філософії.
4. Свобода та відповідальність в екзистенціалізмі та практичній комунікативній філософії.
5. Трансцендентальна прагматика К.- О.Апеля.
6. Роль комунікації у формуванні ідентичності.
7. Соціальні мережі як спосіб комунікації і проблема відповідальності.
8. Взаєморозуміння як передумова і наслідок дискурсу.
9. Чи становить технічний розвиток загрозу для людства?
10. Інтернет: інформація, знання, комунікація.
11. Проблема самотності і комунікації.

12. Чи потрібна людині самотність?
13. Чи здатні люди домовлятися?
14. Проблеми взаєморозуміння: психологічні, моральні, логічні.
15. Релігія, традиції, звичаї - основа для комунікації чи перешкода?
16. Мова, влада, гроші – медіуми інтеракції (за Н.Луманом).
17. Комунікативна функція мови.
18. Соціально-відповідальне підприємництво (монологічний і діалогічний підхід).
19. Семіотична філософія Ч.Пірса.
20. Культура як контекст комунікації.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Етика як практична філософія.
2. Комунікативний аспект людського буття.
3. Комунікація як основа суспільного буття.
4. Етика Арістотеля як джерело практичної комунікативної філософії.
5. Розуміння суті моралі практичній філософії І.Канта.
6. Проблема «Я - Інший» у філософії другої половини ХІХ ст.
7. Антропологія Л.Фейєрбаха.
8. Критика релігії і моралі Ф.Ніцше.
9. Лінгвістична філософія ХІХ – ХХ ст., мова як предмет філософського аналізу.
10. Критика раціональності засновниками Франкфуртської школи (М.Хоркхаймер, Т.Адорно).
11. Причини кризи релігійного та раціоналістичного світогляду.
12. К.-О.Апель – засновник комунікативної філософії.
13. Теорія «ідеальної комунікації» Ю.Габермаса.
14. Поняття «життєвий світ» у феноменології та комунікативній філософії.
15. Етика відповідальності К.-О.Апеля.
16. Дискурс. Аргументоване взаєморозуміння.
17. Норма як предмет філософського аналізу.
18. Форми раціональності, їх суть та значення для людського розвитку.
19. Норми В.Кульмана.
20. Комунікація як особливий тип соціальної дії.
21. Стадії розвитку моральності за Л.Кольбергом.
22. Функціональний аспект комунікації в системній теорії Н.Лумана.
23. Дискурс як спосіб врегулювання політичних конфліктів.
24. Проблеми легітимації політичного ладу (історичний ракурс).
25. Вплив соціальної теорії М.Вебера на комунікативну філософію.
26. Політика і мораль.
27. Економічні ідеї в контексті філософії моралі.
28. Утилітаризм Г.Спенсера і Дж.Мілля.
29. Аналіз капіталізму В.Гьосле.
30. Концепція соціально-економічної раціональності П.Ульріха.
31. Поняття «техніка» і «технічний прогрес», їх значення для людства.
32. Інформаційне суспільство і етичні проблеми, що виникають з його розвитком.
33. Штучний інтелект та його вплив на систему комунікації.
34. Проблеми технічного розвитку в практичній комунікативній філософії.
35. Відповідальність людини перед природою.
36. Людина і природа – особливості комунікації.
37. Інтеракція, інтерсуб'єктивність, дискурс.
38. Практично-комунікативний та теоретично-практичний розум.

39. Перформативний та пропозиційний аспекти мовлення.
40. Умови остаточного обґрунтування істинності етичних норм.
41. Медіуми інтеракції за Н.Луманом.
42. Трансцендентальна комунікація за К.-О.Апелем.
43. Взаєморозуміння – основа виживання людства.
44. Цілераціональна та комунікативна дія.
45. Метафізика екологічної кризи.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання знань студентів здійснюється відповідно до положень «Про організацію освітнього процесу в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет»» (п.8). від 24.12.2020р. №61/01. Перевірка рівня навчальних досягнень студентів здійснюється на основі результатів модульних та підсумкового контролів.

Для оцінювання знань студентів будуть використані наступні групи методів контролю:

Методи усного контролю (відповідь студента на окреме питання теми у індивідуальній та фронтальній формах та на заліку; бесіда під час роз'яснення проблемних питань; виконання практичних завдань).

Письмовий контроль (виконання тестових завдань та індивідуальної роботи; поточна контрольна робота, модульна контрольна робота).

Модульний контроль складається з поточного контролю та модульного контрольного оцінювання. Упродовж кожного семестру проводяться два модульні контролі, обов'язкові для всіх студентів. Модульний контроль (МК) № 1 включає навчальний матеріал змістових модулів 1 (теми 1-4), а модульний контроль (МК) № 2 – навчальний матеріал змістового модуля 2 (теми 5-8).

Поточний контроль знань здійснюється за складовими: перевірка знань студента на практичних заняттях і контроль за виконанням індивідуальних завдань та самостійної роботи.

Формами та засобами контролю є:

- письмова контрольна робота (вирішення завдань, вправ тощо);
- усне опитування;
- виступ на семінарських заняттях (у дискусії тощо);
- виконання письмових самостійних завдань;
- модульний контроль;
- залік.

Максимальна оцінка поточного контролю становить 50 балів.

Модульне контрольне оцінювання (МКО) проводиться в письмовій формі, у термін, визначений розкладом. Завдання для МКО включає кілька теоретичних питань (кожне оцінюється max 15 балів) і тестових завдань (max 20 балів). Максимальна кількість балів за МКО – 50.

Сумарна кількість балів модульного контролю визначається як середнє арифметичне балів за два модулі і складає максимум 100.

Підсумковий контроль (іспит) проводиться у відповідності до розкладу заліково-екзаменаційної сесії, в усній формі.

Підсумковий контроль проводиться за навчальним матеріалом, визначеним цією робочою навчальною програмою у повному обсязі.

Максимальна оцінка з підсумкового (семестрового) контролю становить 100 балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Апелъ К.-О. Вибрані статті. Київ: Український філософський фонд, 1999.
2. Апелъ К.-О. Дискурс і відповідальність: проблема переходу до постконвенціональної моралі. Київ: Дух і Літера, 2009. 430с.
3. Апелъ К.-О. Киевские лекции. Київ: Стилос, 2001. 52 с.
4. Апелъ К.-О. Обґрунтування етики відповідальності/Пер. з нім. Ситниченко Л.//Першоджерела комунікативної філософії/ К.-О.Апелъ. Київ:Либідь, 1996. С.46-60.
5. Габермас Ю. Залучення іншого: Студії з політичної теорії / Пер. з нім. А.Дахнія. Львів: Астролябія, 2006. 416с.
6. Габермас Ю. Постметафізичне мислення / Пер.з нім. В.Купліна . Київ: Дух і літера, 2011. 280с.
7. Габермас Ю. Філософський дискурс Модерну. Київ: Четверта хвиля, 2001. 424 с.
8. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. Київ: Лібра, 2003. 248 с.
9. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. Київ: Лібра, 1999. 488 с.
- 10.Йонас Г. Принцип відповідальності: У пошуках етики для технологічної цивілізації. Київ: Лібра, 2001. 400с.
11. Луман Н. Поняття цілі і системна раціональність: щодо функції цілей у соціальних системах/ Ніклас Луман (пер. з нім. М.Бойченко, В.Кебуладзе). Київ: Дух і літера, 2011. 336с.

Допоміжна література

1. Бистрицький Є., Зимовець Р., Пролєєв С. Комунікація і культура в глобальному світі. Київ: Дух і Літера, 2020. 416 с.
2. Култаєва М. Карл-Отто Апелъ: мистецтво жити у модусі дискурсивної етики / Філософська думка. 2022. №2, С.52-65.
3. Левченко А., Левченко М. Комунікативна філософія в контексті утвердження принципів гуманізму. Вісник Львівського університету. Серія філософ.-політолог. студії. 2018. Випуск 21, с.52-56.
4. Історія філософії: сучасні комунікативні вчення: навч.посібник / Ю.О.Шабанова, І.А.Яременко, Н.Ю.Тарасова. – Д.: Національний гірничий університет, 2012. – 120с.
5. Теоретичні засади філософії комунікації: практикум/ уклад.: Л.Г.Дротянко, С.С.Ордеонов. Київ: НАУ, 2021. 42с.

6. Ярошовець В.І. Історія філософії: від структуралізму до постмодернізму: Підручник. – К.: Знання України, 2004.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

<https://dumka.philosophy.ua>

<https://pidru4niki.com>